

Mustafa Altun

**TÜRKÇEDE
KELİME GRUPLARI
ÇÖZÜMLEMELERİ**

Türk Romanlarından Örneklerle

mvt

MVT Yayıncılık: 24
Sertifika No: 18919
İstanbul, 2011
ISBN: 978-975-6081-24-2

Kapak Sayfa Tasarımı: m.deniz akbaş

Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. Tic. A.Ş
Beysan Sanayi Sitesi Birlik Cad. No: 32 Kapı No: 4 G
Yakuplu / Büyükçekmece - İstanbul

Kitabın tüm yayın hakları, MVT Yayıncılık'a aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

mvt

Çatalçeşme Sk. No: 28/A Cağaloğlu 34110 İSTANBUL – TÜRKİYE
Tel: +0212 512 05 80 Faks: +0212 512 73 39
www.sahafium.com
bilgi@sahafium.com
mvt yayincilik@ttmail.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Açıklamalar	9
Giriş	11
1. Kelime Gruplarının Tanımı.....	11
2. Kelime Gruplarının Genel Özellikleri	14
3. Kelime Gruplarının Sınıflandırılması	15
3.1. Bağımlı Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları	16
3.1.1. İsme Gelen Eklerle Yapılan Kelime Gruplar	16
3.1.1.1. Aitlik Grubu	16
3.1.1.2. İyelik Grubu	16
3.1.1.3. Belirtme Grubu	16
3.1.1.4. Yönelme Grubu	16
3.1.1.5. Bulunma Grubu	16
3.1.1.6. Ayrılma Grubu	16
3.1.1.7. İsnat Grubu: İyelik Eki	17
3.1.2. Fiile Gelen Eklerle Yapılan Kelime Grupları.....	17
3.1.2.1. İsimfiil Grubu	17
3.1.2.2. Sıfatfiil Grubu.....	17
3.1.2.3. Zarffiil Grubu.....	17
3.2. Bağımsız Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları.....	18
3.2.1. İsim Tamlaması	18
3.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması	18
3.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	18
3.2.2. Sıfat Tamlaması.....	19
3.2.3. Bağlama Grubu	19
3.2.4. Edat Grubu	19
3.2.5. Birleşik İsim Grubu.....	20
3.2.6. Birleşik Fiil Grubu.....	20
3.2.7. İkileme	20
3.2.8. Sayı Grubu	20
3.2.9. Unvan Grubu	21

3.2.10. Kısaltma Grubu	21
3.3. Arapça ve Farsça Biçim Birimlerle Kurulu Kelime Grupları	21
3.3.1. Arapça İsim Tamlaması	21
3.3.2. Farsça İsim Tamlaması	21
3.3.3. Farsça Sıfat Tamlaması	22
3.3.4. Farsça Birleşik İsim	22
3.3.5. Farsça Birleşik Sıfat	22
3.4. Önerilen Kelime Grupları	22
3.4.1. Örtük İyelik Grubu	22
3.4.2. Ayrılma Durum Ekli Belirtili İsim Tamlaması	22
3.4.3. Zarf+Sıfat Grubu	23
3.4.4. Zarf+Zarf Grubu	23
3.4.5. Zarffiil İşlevli Sıfatfiil Grubu	23
Kelime Grupları Çözümlemeleri	25
Kelime Grupları Dizini	117
Taranan Romanlar	125
Kaynakça	129
Kitaplar	129
Makaleler	130
Tezler	131

ÖNSÖZ

Bu kitap, eğitim fakültesi Türkçe ve sınıf öğretmenliği programlarında 2002 yılından bu yana yürüttüğümüz cümle bilgisi-cümle ve metin bilgisi derslerinde öğrenciler tarafından kullanılmak üzere hazırladığımız “Kelime Grupları Çözümlemeleri” ders notlarının yıllar içinde geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Dil, elbette sadece romanlardan hatta genel anlamda edebî metinlerden ibaret değildir. Bu çözümlemeleri dikkate alarak, Türkçenin kelime grupları yapısı hakkında kesin bir düşünce de öne sürülemez. Verilen örneklerden ve çözümlemelerden amacımız, öncelikle üniversite öğrencilerinin edebî metinlere hakimiyet kazanmalarını sağlamak, dile duyarlılıklarını artırmaktır.

Çalışmada, Türk edebiyatında öne çıkan yazarların romanlarından 52 örnek seçildi. Bu romanlarda özellikle görünüşte uzun ama yapıca basit, kelime grupları bakımından zengin cümleler belirlendi. Cümle çözümlemeleri tablolar halinde gösterildi.

Çözümlemelerde Prof. Dr. Muharrem Ergin ve az çok onun etkisinde kalmış diğer dilcilerin kelime grupları sınıflandırmaları dikkate alındı. Ancak bu sınıflandırmaların da seçilen cümleleri çözümledikçe kimi dil yapılarını açıklamada yetersiz oldukları sonucuna varıldı. Yaygın terimleri değiştirmemekle birlikte “*bağımlı ve bağımsız biçimbirimleriyle kurulu kelime grupları*” ana başlıkları altında bir sınıflandırma yoluna gidildi. Diğer kaynaklarda dikkate alınmayan ya da terimleştirilmeyen kimi örnekler “*önerilen kelime grupları*” başlığı altında sıralandı: *örtük iyelik grubu, örtük belirtili isim tamlaması, ayrılma durum ekli belirtili isim tamlaması, zarf+sıfat grubu, zarf+zarf grubu, zarfîil işlevli sıfatîil grubu*”

Görüşlerini paylaşan, kaynak öneren Prof. Dr. Mustafa Özkan, Prof. Dr. Muhammet Yelten, Prof. Dr. Hayati Develi, Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın, Prof. Dr. Mehmet Mehdi Ergüzel ve Prof. Dr. Engin Yılmaz hocalarımıza; dikkatleri, şaşırtıcı soruları ve farklı bakışları ile kitabın ortaya çıkışına katkı sağlayan Türkçe ve sınıf öğretmenliği programlarında derslerine girdiğim

öğrencilerime; desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. İsmail Güleç ve Öğr. Gör. Erdal Özcan'a, sevgili aileme ve gönül dostlarıma teşekkür borçluyum.

Kelime Grupları Çözümlemeleri bir bakıma, romanlardan yola çıkarak dili anlamlandırma denemesi olarak anlaşılmalı. Bu bağlamda hatalar, kusurlar elbette bize aittir. Kitabın kelime grupları çözümlemelerinde hem akademisyenlere hem de öğrencilere küçük de olsa bir farklılık getirmesi, yeni sorulara yol vermesi dileğimle.

Mustafa Altun
Hendek, Sakarya
23 Eylül 2011

KELİME GRUPLARI ÇÖZÜMLELERİ

*Dili düzenli yapılara sahip bir sistem
gibi görmekten bizi alıkoyan
örnekler çıktıkça karşıma,
Askerzade'nin 'puslu mantık'ını
hatırlayıp rahatlıyorum.
Bu noktadan baktığımda dil bilgisi, sanki
biz dilcilerin dile zoraki giydirmeye çalıştığı
hazır dikim elbiselere benziyor.*

Mustafa Altun

1. O halde, genç kadını her şeye rağmen hâlâ bu âleme, pervasız ve âşına gözlerle bakmaktan meneden his acaba nasıl bir esrarla karışık bir kalbi sebep idi? (Karaosmanoğlu, Nur Baba:76)

1.1.	o / hal[de]	sıfat tamlaması
1.2.	genç / kadın[ı]	sıfat tamlaması
1.3.	her / şey[e]	sıfat tamlaması
1.4.	her şeye <u>rağmen</u>	edat grubu
1.5.	bu / âlem[e]	sıfat tamlaması
1.6.	pervasız ve âşına	bağlama grubu
1.7.	pervasız ve âşına / <u>gözler[le]</u>	sıfat tamlaması
1.8.	pervasız ve âşına <u>gözlerle</u> (+ile)	edat grubu
1.9.	genç kadını her şeye rağmen hâlâ bu âleme, pervasız ve âşına gözlerle <u>bakmak[ta]</u>	isimfiil grubu
1.10.	genç kadını her şeye rağmen hâlâ bu âleme, pervasız ve âşına gözlerle bakmaktan <u>meneden</u>	sıfatfiil grubu
1.11.	genç kadını her şeye rağmen hâlâ bu âleme, pervasız ve âşına gözlerle bakmaktan meneden / his	sıfat tamlaması
1.12.	men/ed[en]	birleşik fiil grubu
1.13.	nasıl bir / esrar[la]	sıfat tamlaması
1.14.	nasıl bir esrar <u>la</u> (+ile)	edat grubu
1.15.	nasıl bir esrarla karışık bir kalbi / sebep	sıfat tamlaması

2. O vakit, Hakkı Paşa bütün uşaklarını seferber ederek ve kayıkhanesinin bütün sandallarını harekete getirerek sürâhiler dolusu aşılama şerbetlerle bu yanık bağrıları boş yere teskine kalkıştırdı. (Karaosmanoğlu, Hep O Şarkı:36)

2.1.	o / vakit	sıfat tamlaması
2.2.	Hakkı /Paşa	unvan grubu
2.3.	bütün / uşaklar[ını]	sıfat tamlaması
2.4.	seferber / ed[erek]	birleşik fiil grubu
2.5.	bütün uşaklarını seferber <u>ederek</u>	zarfiiil grubu
2.6.	Kayık/hane[sinin]	birleşik isim grubu
2.7.	bütün / sandallarını	sıfat tamlaması
2.8.	kayıkhanesinin / bütün sandallar[ını]	belirtili isim tamlaması
2.9.	kayıkhanesinin bütün sandallarını harekete <u>getirerek</u>	zarfiiil grubu
2.10.	sürâhiler / <u>dolusu</u>	belirtisiz isim tamlaması
2.11.	sürâhiler dolusu aşılama / şerbetler[le]	sıfat tamlaması
2.12.	sürâhiler dolusu aşılama şerbetler <u>le</u> (+ile)	edat grubu

98.5., 98.10., 99.4., 99.8., 99.10., 99.12., 99.14., 99.16., 100.2., 101.6., 101.10., 102.2., 102.4., 102.9., 103.9., 104.6., 105.8., 106.2., 106.6., 106.10., 106.16., 107.14., 107.23., 107.27., 107.32., 108.15., 108.18., 108.22., 109.12., 109.18., 109.25., 109.27., 109.34., 109.40., 109.46., 109.49., 109.51.

unvan grubu (17) 2.2., 4.1., 4.2., 4.6., 42.5., 48.11., 60.1., 64.1., 65.3., 70.12., 71.6., 75.12., 81.20., 82.26., 82.36., 90.7., 91.1.

yönelme grubu (3) 13.10., 61.6., 70.20.

zarf+sıfat grubu (12) 4.4., 20.3., 31.25., 33.6., 34.1., 35.4., 35.5., 35.8., 35.39., 43.3., 55.8., 87.4.

zarf+zarf grubu (7) 9.12., 18.17., 35.50., 35.53., 39.1., 54.9., 109.38.

zarffiil grubu (85) 2.5., 2.9., 3.11., 5.5., 10.8., 14.9., 14.11., 15.1., 15.12., 20.2., 21.2., 21.13., 21.16., 23.15., 24.1., 24.10., 24.13., 27.5., 28.8., 28.9., 28.12., 28.13., 29.2., 29.15., 29.18., 35.29., 35.42., 36.6., 37.6., 39.30., 42.9., 48.4., 49.2., 49.10., 49.12., 49.23., 49.24., 49.33., 49.51., 49.52., 49.54., 49.57., 49.62., 49.65., 49.71., 53.8., 55.10., 56.10., 57.3., 57.9., 57.13., 58.1., 58.4., 59.5., 63.3., 67.17., 70.15., 72.7., 73.2., 74.11., 74.13., 75.9., 78.9., 78.13., 80.2., 81.18., 81.19., 86.10., 86.12., 87.10., 90.18., 93.14., 94.20., 101.14., 102.7., 106.14., 106.15., 107.39., 107.42., 109.6., 109.9., 109.44., 21.3., 30.16., 92.6.

zarffiil işlevli sıfatfiil grubu (6) 9.10., 41.13., 49.20., 68.5., 72.5., 75.10.

18. ÇOKUM, Sevinç (2010), **Hilâl Görününce**, Öteken Neşriyat, (ilk baskısı 1984).
19. ESENDAL, Memduh Şevket (2010), **Ayaşlı ile Kiracıları**, Bilgi Yayınevi, (ilk baskısı 1934).
20. HİSAR, Abdülhak Şinasi (2005), **Ali Nizami Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği**, Yapı Kredi Yayınları, (ilk baskısı 1952).
21. HİSAR, Abdülhak Şinasi (2008), **Fahim Bey ve Biz**, Yapı Kredi Yayınları, (ilk baskısı 1942).
22. HİSAR, Abdülhak Şinasi (2010), **Çamlıcadaki Eniştemiz**, Yapı Kredi Yayınları, (ilk baskısı 1941).
23. İLERİ, Selim (2010), **Mavi Kanatlarımla Yalnız Benim Olsaydım**, Everest Yayınları, (ilk baskısı 1991).
24. İLERİ, Selim (2010), **Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver**, Everest Yayınları, (ilk baskısı 1995).
25. KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2005), **Nur Baba**, İletişim Yayınları, (ilk baskısı 1922).
26. KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1987), **Hep O Şarkı**, İletişim Yayınları, (ilk baskısı 1956).
27. KARAY, Refik Halid (2009), **Sürgün**, İnkılâp Kitabevi, (ilk baskısı 1941).
28. KEMAL TAHİR (2009), **Bozkırdaki Çekirdek**, İthaki Yayınları, (ilk baskısı 1967).
29. KEMAL TAHİR (2010), **Devlet Ana**, İthaki Yayınları, (ilk baskısı 1968).
30. KEMAL TAHİR (2008), **Kurt Kanunu**, İthaki Yayınları, (ilk baskısı 1969).
31. KULİN, Ayşe (2010), **Adı Aylın**, Everet Yayınları, (ilk baskısı 1997).
32. KÜR, Pınar (2008), **Bir Cinayetin Romanı**, Evert Yayınları, (ilk baskısı 1989).
33. MEHMED NİYAZİ (1999), **Çanakkale Mahşeri**, Ötüken Neşriyat, (ilk baskısı 1998).
34. ORHAN KEMAL (2010), **Eskici ve Oğulları**, Evrest Yayın-

UZUN, N. Engin (2000), **Anaçizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe**, Multilingual Yayınları, İstanbul.

MAKALELER:

- ALTUN, Mustafa (2010), “**Filolojik-Dil Bilgisi ve Dil Bilimi Kaynaklarında Türk Dilinin Söz Dizimsel Yapılarının Karşılaştırılması**” (Comparison of Syntactic Structures of Turkish Language in Resources of Philological-Grammar and Linguistics), **Türkçe Dilbilim Çalışmaları Özel Sayısı, Turkish Studies**, Ekim-Kasım-Aralık 2010, s.74-86.
- GEMALMAZ, Efrasiyab “**Türkçede İsim Tamlamalarının Derin Yapısı**”,
- GÖKDAYI, Hüriyet (2010), “**Türkiye Türkçesinde Öbekler**”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer 2010**, s.1297-1319.
- HATİPOĞLU, Vecihe (1963), “**Kelime Grupları ve Kuralları**” **TDAY – Belleten 1963**, s. 203-244
- KAHRAMAN, Tahir (2010), “**Öbek, Takım (Tamlama) ve Belirteç Takımı (Zarf Tamlaması)**”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring 2010**, s.1159-1172.
- TOPRAK, Funda (2005), “**Harezmi Türkçesinde İkişemeler**, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, İzmir, cilt 5, sayı 2, s.277-292
- TUNA, Osman Nedim (1949), “**Türkçede Tekrarlar**”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. III, No: 3-4 (Kowalski Özel Sayısı), İstanbul, s. 429-477.
- TUNA, Osman Nedim (1950) “**Türkçede Tekrarlar**”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. IV, No: 1, İstanbul, s. 39-81
- TUNA, Osman Nedim (1983), “**Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinden Sıralama Kaideleri ve Tabii Bir Konson Dizisi**”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1982-1983**, s. 163-228 + iki tablo.
- UZUN N. Engin ve AYDIN, Özgür (2006), ‘**Sözdizim**’, **Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar** içinde, ed. Ahmet Kocaman, Ankara, Dil Derneği, 63-76.